

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ : บทบาทต่อชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

กานต์พิชชา อุตตมมงคลกิจ¹ และ ภาณุพงศ์ อุตตศิลป์²

^{1,2} สาขาวิชาภาษาไทย

^{1,2} คณะมนุษยศาสตร์

^{1,2} มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เรียบเรียงข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีการศึกษาบทบาทหน้าที่ (Four Functions of Folklore) ของวิลเลียม บาสคอม (William R. Bascom) สรุปผลและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาท ได้แก่ บทบาทการสืบทอดและสร้างสรรค์ประเพณีในพุทธศาสนา เพราะชาวมอญเป็นผู้ที่มีความศรัทธาและเคร่งครัดในพระพุทธศาสนา ประเพณีจึงเป็นการชักชวนประชาชนและระดมทุนเข้าวัดเพื่อพัฒนาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา บทบาทความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมอญลาดกระบัง ทั้งระดับครอบครัวสายตระกูลและระดับชุมชน เพื่อให้ชาวมอญรู้สึกถึงความมีพวกพ้อง ความรักสามัคคีและความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน บทบาทด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ ซึ่งประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มและตอบสนองบริบทการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนและภาครัฐ และบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบัง เป็นการนำเสนออัตลักษณ์ แสดงความมีตัวตนและลดความแปลกแยกแตกต่างทางชาติพันธุ์ผ่านประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือด้วยความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

คำสำคัญ : บทบาทหน้าที่, ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ, มอญลาดกระบัง

รับต้นฉบับ 11 มกราคม 2564 แก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิ 26 กุมภาพันธ์ 2564 รับลงตีพิมพ์ 4 มีนาคม 2564

The Functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua : A Case Study of the Mon People to Their Community at Lat Krabang in Bangkok, Thailand

Kanphichcha Udommongkhonkit¹ and Panupong Udomsilp²

^{1,2}Department of Thai

^{1,2}Faculty of Humanities

^{1,2}Srinakharinwirot University

Abstract

The purpose of this research is to study the functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua of Mon People who live at Lat Krabang in Bangkok Metropolis. Data were collected by fieldwork: interview, observation, and participation according to research methodology. The data were analyzed using functions (Four Functions of Folklore) of William R. Bascom's theoretical framework. Data were then concluded and descriptively reported. Findings revealed that Tak Bat Pra Roi Thang Rua comprised the following functions. First, it inherits and creates a traditional practice in Buddhism. Actually, Mon People are religious and very faithful Buddhists. The functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua enable them to gather a lot of people and a lot of money to develop and support Buddhism. Second, it is the only way for Mon People from the level of the family up to lineage and community to show their feelings of friendship, love, unity, and pride of their ethnic group. Third, it is cultural capital to boost tourism and bring in a large amount of income to community and government sectors. Fourth, it shows the identity of Mon People's at Lat Krabang's ethnicity. The presentation of identity shows Mon People's at Lat Krabang's existence. Even though they are different and diversified, they are unified to take the functions of Tak Bat Pra Roi Thang Rua with pride in their own culture.

Keywords : Functions, Tak Bat Pra Roi Thang Rua , The Mon people at Lat Krabang.

บทนำ

ชุมชนมอญเขตลาดกระบังเป็นกลุ่มชุมชนมอญที่ขยายตัวจากอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 มีนโยบายการขุดคลองประเวศบุรีรัมย์ เพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณด้านใต้ของกรุงเทพฯ กับแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราและเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูก โดยโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นผู้อำนวยการขุดและพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นแม่กองในการขุด มีการจ้างแรงงานชาวจีนและชาวมอญขุด (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2551, น.108) ทั้งนี้ให้ราษฎรช่วยเหลือค่าขุดโดยจะได้รับผลประโยชน์จากการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองเป็นค่าตอบแทน ชาวจีนและชาวมอญบางส่วนจึงได้จับจองพื้นที่ตั้งบ้านเรือน อีกทั้งพื้นที่พระประแดงเดิมเริ่มแออัดจากจำนวนประชากรที่หนาแน่นขึ้น ชาวมอญบางส่วน จึงย้ายมาอยู่ที่ย่านลาดกระบัง

ต่อมาเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอกในรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จ้อย คชเสนี) ผู้เป็นแม่กองในการขุดคลองครั้งนี้ทราบว่ามีกลุ่มชาวมอญจำนวนหนึ่งที่อพยพมาจากพระประแดงและชาวมอญกลุ่มนี้ยังไม่มีวัดในชุมชน จึงบริจาคที่ดินส่วนพระองค์เพื่อสร้างเป็นวัดสุทธาโกชนขึ้น และได้อุปถัมภ์ทำนุบำรุงและเดินทางมาทอดกฐินที่วัดแห่งนี้เป็นประจำทุกปี ทำให้ชาวมอญเขตลาดกระบังรักและศรัทธาเจ้าจอมมารดากลิ่นมาก

ชุมชนมอญลาดกระบังเป็นชุมชนมอญที่ยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นมอญไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานกว่า 117 ปี (นวมฉนธ์ อุดมรัตน์, 2554, น.163) จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร ที่ดำรงอยู่ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชน ประธานชุมชนเลียบคลองมอญให้ข้อมูลว่า งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีกำหนดจัดขึ้นในอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา ซึ่งจะมีพระสงฆ์มากกว่า 100 รูปลงเรือเพื่อรับภัตตาหารตามคลองลำปลาทิวผ่านชุมชนชาวมอญ งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงเช้าเป็นพิธีตักบาตรพระร้อยทางเรือช่วงกลางวันเป็นพิธีฉันภัตตาหารถวายสำหรับคาวหวานแด่พระสงฆ์ และช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมแข่งเรือพายพื้นบ้าน (รามัญ สาระพันธ์, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2562)

ในงานประเพณีลูกหลานชาวมอญจะกลับมารวมตัวกันในครอบครัวและสายตระกูล เพื่อช่วยทำหน้าที่ต่าง ๆ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญในเขตลาดกระบัง นวมินทร์ อุดมรัตน์ (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่าประชาชนเลียบคลองมอญ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และมีแนวทางการมีส่วนร่วมคือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระเท่าเทียม ส่วนแนวคิดชุมชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คือการมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันและการมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักภูมิใจในความเป็นมอญ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวศึกษาเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันด้วยมีบทบาทหน้าที่อย่างไรต่อชุมชนมอญลาดกระบัง จึงเป็นที่น่าสนใจว่าประเพณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญต่อชุมชนมอญในระดับครอบครัว สายตระกูลและระดับชุมชนอย่างไร ดังจะศึกษาวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ที่ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลวิชาการต่าง ๆ แนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวมอญ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และประวัติของชุมชนมอญลาดกระบัง จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร และเรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูลสรุป อภิปรายผลและนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์บทบาทของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง เก็บข้อมูลภาคสนามที่ชุมชนมอญลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ชุมชนเลียบคลองมอญ ชุมชนลำปลาทิว ชุมชนมิตรสัมพันธ์ ชุมชนทิวไผ่พัฒนา ชุมชนวัดทิพพาวาส และชุมชนคลองสองต้นนุ่น โดยเก็บข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2561 – พ.ศ. 2563 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนและผู้เข้าร่วมประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 15 คน มีอายุตั้งแต่ 35 – 85 ปี

แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Four Function of folklore) ของวิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) ที่เสนอแนวคิดต่อหน้าที่ของคติชนว่าทำหน้าที่หลักในวัฒนธรรม 4 ประการ (อ้างถึงในศิริพร ณ ถลาง, 2552) ได้แก่ คติชนมีหน้าที่อธิบายความคับข้องใจของมนุษย์ที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงไปสู่จินตนาการจากกฎข้อบังคับของแต่ละสังคม คติชนมีหน้าที่ทำให้แง่คิดต่าง ๆ ในวัฒนธรรมมีเหตุผล คติชนมีหน้าที่ให้การศึกษาในกระบวนการกล่อมเกลางานสังคม และคติชนมีหน้าที่ทำให้เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม

ศิริพร ณ ถลาง (2552, น.363) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนตามแนวคิดของบาสคอม (1965) มาเป็นกรอบในการอธิบายบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมเป็น 3 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่ คติชนมีหน้าที่ในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพฤติกรรม คติชนมีหน้าที่ให้การศึกษาอบรมระเบียบสังคมและมาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และคติชนมีหน้าที่เป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

จากแนวคิดของบาสคอมและศิริพร ณ ถลาง ได้กล่าวถึงนี้ ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต่อชุมชนชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานครต่อไป

ผลการวิจัย

1. ชุมชนมอญลาดกระบัง

ชุมชนมอญลาดกระบังเป็นชุมชนประเภทชานเมือง สภาพพื้นที่เป็นชุมชนเกษตรกรรม นิยมทำนาข้าว บ่อปลา และปลูกผลไม้ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเป็นระยะเวลากว่าร้อยปี ปลูกบ้านเรือนตามริมสองฝั่งคลองมอญ การเดินทางสัญจรไปมาในอดีตใช้เรือเป็นหลัก การประกอบอาชีพใช้เรือเป็นพาหนะในการนำข้าวขึ้นสู่ยั้งฉาง การขนส่ง การค้าขาย รวมถึงการรับบิณฑบาตของพระสงฆ์ล้วนใช้เรือทั้งสิ้น ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของสังคมเปลี่ยนไป มีถนนตัดผ่านชุมชนหลายสาย การสัญจรไปมาจึงใช้รถเป็นพาหนะหลัก เรือจึงลดน้อยลงอย่างรวดเร็วเรือประเภทต่าง ๆ กลายเป็นเพียงอดีตและนำมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์เรือวัดสุทธาโภชน นำออกมาใช้เพียงปีละครั้งในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น

ปัจจุบันชุมชนมอญลาดกระบังยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งอาหารการกินแบบมอญ ความเชื่อเรื่องการนับถือผี การแต่งกาย ภาษาพูด รวมถึงวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมเปลี่ยนผ่านต่าง ๆ และประเพณีในรอบปีที่กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะปฏิบัติต่อกันมาและประเพณีที่สำคัญที่สุดคือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

2. บทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง

การศึกษบทบาทหน้าที่ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Function of folklore) ของบาสคอม (1965) ที่กล่าวถึงแนวทางการศึกษาคติชนวิทยาที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยต้องคำนึงถึงบริบทต่าง ๆ ของสังคม จึงจะทำให้เข้าใจข้อมูลและอธิบายปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับสังคมนั้น ๆ ได้ และศิราพร ฌ ถलग (2552, น. 413) กล่าวว่าทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ถือว่าองค์ประกอบต่างๆ ในวัฒนธรรมล้วนมีความสำคัญซึ่งกันและกันกับข้อมูลทางคติชนวิทยา โดยผลการวิจัยต่อไปนี้ได้ประยุกต์แนวคิดบทบาทหน้าที่ของบาสคอม (1965) และศิราพร ฌ ถलग มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวมอญลาดกระบังที่ร่วมปฏิบัติสืบทอดอย่างยาวนาน เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น ความเป็นอยู่ ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนมอญลาดกระบังและเป็นประเพณีที่มีความผูกพันและสำคัญต่อท้องถิ่นมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มาช้านาน การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนมอญลาดกระบัง ผู้วิจัยศึกษาจากประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือและบริบทของชุมชนมอญลาดกระบัง พบว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาทต่อชาวมอญและชุมชนมอญหลายประการ ดังนี้

2.1 บทบาทการสืบทอดและสร้างสรรค์ประเพณีสำคัญในพุทธศาสนาของชุมชนมอญลาดกระบัง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพิธีกรรมเฉพาะของกลุ่มชาวมอญลาดกระบัง ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเป็นประเพณีที่แสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาซึ่งปฏิบัติต่อกันมา โดยการสืบทอดและการสร้างสรรค์ประเพณีในพุทธศาสนาของชาวมอญลาดกระบัง ดังนี้

ภาพที่ 1 บรรยากาศในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
ของชาวมอญลาดกระบัง

2.1.1 การสืบทอดประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนา

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง เป็นประเพณีการทำบุญเนื่องในวันออกพรรษา ภายใต้ความคิดความเชื่อเช่นเดียวกับการตักบาตรเทโว คำว่า เทโว ย่อมาจาก เทโวโรหณะ แปลว่า การหยั่งลงจากเทวโลก (แปลก สนธิรักษ์, 2523, น.85) การตักบาตรเทโวโรหณะ จึงเป็นเสมือนการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากโปรดพุทธมารดาและจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อออกพรรษา พระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ บรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาจึงพร้อมใจกันมา รอดักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นและกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญก็เช่นเดียวกัน ตัวยวิถีชีวิตของชาวมอญในอดีตจะตั้งบ้านเรือนริมน้ำและสัญจรโดยทางเรือเป็นหลัก การเดินทาง การค้าขาย รวมถึงการบิณฑบาตของพระสงฆ์ก็ใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรในชีวิตประจำวัน (รามัญ สาระพันธ์, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2561)

ชาวมอญเป็นกลุ่มชนที่เลื่อมใส ศรัทธา และเคร่งครัดในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ซึ่งไทยเรารับเอาพุทธศาสนาเถรวาทมาจากอินเดียโดยผ่านทางมอญ โดยส่งผ่านกันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม รวมทั้งคณะสงฆ์ไทยเดินทางไปเมืองมอญ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและบวชแปลงตามลัทธิธรรมเนียมของพระสงฆ์มอญ ก่อนนำกลับมาเผยแผ่ในเมืองไทย (องค์ บรรจุน, 2550, น.1)

ทั้งนี้ชาวมอญลาดกระบังมีความเชื่อว่า การทำบุญตักบาตรพระร้อยทางเรือในวันออกพรรษาเป็นการทำกุศลบุญใหญ่ที่ได้านิสงส์มาก ด้วยความเชื่อเรื่องานิสงส์ของการทำบุญที่จะส่งผลดีต่อตัวผู้ถวายทานและผลดีต่อผู้ล่วงลับ โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นสื่อกลางในการอุทิศส่วนกุศล ทั้งนี้สิ่งของที่ชาวมอญนำมาตักบาตรล้วนสอดแทรกความคิดความเชื่อในานิสงส์ของการทำบุญทั้งสิ้น อาทิ อาหารตักบาตรต้องสด สะอาด ปลอดภัย เพื่อความอุดมสมบูรณ์ด้านอาหารการกินทั้งภพนี้และภพหน้า น้ำดื่มสะอาดบริสุทธิ์ เพื่อชีวิตที่ราบรื่นจิตใจบริสุทธิ์ดั่งสายน้ำ ถวายดอกไม้เพื่อให้มีความงดงาม เป็นต้น (อานนท์ เพ็ชรน้อย, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2562) ด้วยความเชื่อและแรงศรัทธาของชาวมอญจึงทำให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ยังคงปฏิบัติและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และมีผู้เข้าร่วมทำบุญในประเพณีมากขึ้นทุกปีทั้งชาวมอญในชุมชนและประชาชนทั่วไป

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพิธีกรรมเฉพาะของชาวมอญลาดกระบังที่แสดงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนาได้ผนวกกับการทำบุญตักบาตรทางเรือซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติของชาวมอญตั้งแต่อดีตกับประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา เป็นประเพณีเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะประเพณีรวมญาติของชาวมอญ ดังนั้นการทำชาวมอญลาดกระบังยังคงดำรงรักษาและสืบทอดความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม และรักษาองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ประกอบพิธี ผู้ร่วมพิธี เครื่องประกอบพิธี สถานที่และเวลา รวมถึงรูปแบบดั้งเดิมไว้ ผ่านการปฏิบัติรุ่นต่อรุ่นด้วยความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวมอญมีส่วนเกื้อกูลให้เกิดการสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออันเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวมอญให้ดำรงอยู่สืบมา ขณะเดียวกันประเพณีนี้ก็มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาไปพร้อมกันด้วย

2.1.2 การสร้างสรรค์ประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนา

ชาวมอญลาดกระบังยังคงรักษาองค์ประกอบหลักของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ แต่มีการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์รายละเอียดของประเพณีบางประการ ซึ่งพบในลักษณะการปรับประยุกต์ ยืดหยุ่นเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน ทั้งบริบทการประชาสัมพันธ์ของสื่อต่าง ๆ บริบทของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการสร้างสรรค์รายละเอียดต่าง ๆ ผ่านการวิเคราะห์ ระดมความคิดของผู้นำทางวัฒนธรรมและชาวบ้านในชุมชนมอญ ทั้งนี้สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อแนวคิดวิถีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาแต่อดีต และต้องเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกต่อผู้มาร่วมงาน รวมถึงเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้านในชุมชนมอญแต่ละชุมชน โดยพบการสร้างสรรค์ชบวนเรือต่าง ๆ และการสร้างสรรค์เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณี

ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มีการสร้างสรรค์ชบวนเรือที่น่าสนใจคือ “เรือพระพุทธเจ้าจอมมารดากลั่น” กล่าวคือ มีการนำเรือเจ้าจอมมารดากลั่นที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวมอญลาดกระบังมาทำเป็น “เรือพระพุทธ” โดยการอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานก่อนประดับตกแต่งอย่างวิจิตรแตกต่างจากเรือลำอื่น ๆ และให้มีความพิเศษเฉพาะเพื่อเชื่อมโยงกับเรือของเจ้าจอมมารดากลั่น

(เรือหลวง) โดยฝีพายทุกคนจะแต่งกายด้วยเสื้อราชปะแตน นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมหมวกกะโล่ สวมถุงเท้ายาวและรองเท้าน้ำส้นเรียบร้อย การสร้างความพิเศษของเรือ เจ้าจอมมารดาคลื่นเช่นนี้ก็เพื่อผูกโยงกับประวัติเจ้าจอมมารดาคลื่นที่เป็นชาวมอญสร้างวัด สุทธาโกชน์ (วัดมอญ) ในชุมชนมอญแห่งนี้

ภาพที่ 2 เรือพระพุทเจ้าจอมมารดาคลื่น

นอกจากนี้ยังพบการสร้างสรรค์เรือชุมชน ซึ่งเกิดจากการร่วมมือร่วมใจกันของแต่ละชุมชนมอญ ที่ต้องการแสดงพื้นที่ความเป็นมอญ ผู้เป็นเจ้าของ ประเพณีร่วมกัน ความแปลกใหม่ และการนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ของแต่ละชุมชนที่ถูกนำเสนอผ่านเรือชุมชนเป็นสิ่งที่สร้างความแปลกตา ความน่าสนใจ และความตื่นตันทันให้ผู้มาร่วมงานประเพณี การสร้างสรรค์เรือชุมชนมอญที่พบ เช่น มีการนำเสนอแนวคิด พุทธศาสนา ชาดก วรรณคดีศาสนา อานิสงส์ของการทำบุญ การทำความดีความชั่ว ฯลฯ เพื่อให้ผู้มาร่วมงานได้ความรู้และแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีการสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวมอญ และมีการสร้างสรรค์เรือดนตรี ทั้งเรือดนตรีไทย เรือดนตรีสากลและเรือดนตรีแฟนซี ซึ่งจะล่องไปมาระหว่างคลองเพื่อให้ประชาชนที่รอดักบาตรได้รับความสนุกสนานร่วมกัน

ภาพที่ 3 เรือชุมชนมอญ เรือแสดงวัฒนธรรมมอญและเรือดนตรีแฟนซี

การสร้างสรรค์อีกรูปแบบหนึ่งที่พบ คือการสร้างสรรค์
ในบริบทของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ ด้านการแต่งกาย
โดยพร้อมเพรียงของคณะต้อนรับ เรือสำหรับแขกผู้มีเกียรติเพื่อเข้าร่วมเยี่ยมชมและ
ร่วมทำบุญตักบาตรในงานประเพณีและเวทีกลางสำหรับการกล่าวรายงาน พิธีเปิด-พิธีปิด
เพื่อแสดงสถานภาพและบทบาทของแขกผู้มีเกียรติ รวมถึงป้ายประชาสัมพันธ์ผู้สนับสนุน
และหน่วยงานต่าง ๆ ในงานประเพณี

2.2 บทบาทด้านความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ชุมชนมอญลาคระบัง

ในสังคมประเพณี (Traditional Societies) พิธีกรรมไม่ใช่เรื่องของ
คนกลุ่มเดียว แต่เป็นเรื่องของกลุ่มชน เป็นการ “รวมพลัง” ของสังคม (ศิริพร ณ ถกลาง,
2552, น.365) แม้ในปัจจุบันชุมชนมอญลาคระบังจะเริ่มกลายเป็นสังคมเมือง
ด้วยความเจริญ ความสะดวกสบายและเทคโนโลยีต่าง ๆ เริ่มเข้ามาใกล้ชุมชนมากขึ้น
เช่น นิคมอุตสาหกรรมลาคระบัง สนามบินสุวรรณภูมิ สถานศึกษาต่าง ๆ แต่วิถีชีวิต
แบบสังคมเกษตรกรรมที่เน้นพึ่งพากันเองในชุมชนยังปรากฏอยู่ ประเพณี พิธีกรรม
หลายอย่างยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องด้วยมีบทบาทเชื่อมความสัมพันธ์ให้แก่สมาชิก
ในชุมชน บทบาทความเป็นหนึ่งเดียวกันและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมอญ
ลาคระบัง ในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มีทั้งระดับครอบครัวสายตระกูล
และระดับชุมชน ดังนี้

2.2.1 ความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ ครอบครัวและสายตระกูล

ความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวและสายตระกูลของชาวมอญลาดกระบัง พบได้จากการเตรียมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือภายในครอบครัว ภายในสายตระกูล เป็นประเพณีของการรวมญาติพี่น้องชาวมอญ เพื่อวางแผนการจัดเตรียมงานภายในครอบครัว โดยปู่ย่า ตายาย ผู้อาวุโสเป็นที่ปรึกษา ส่วนลูกหลานจะจัดเตรียมสิ่งของตักบาตร น้ำดื่ม ดอกไม้ สำหรับควหาวนให้ครบถ้วน อาหารตักบาตรและการจองถวายสำหรับควหาวนจะขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวสายตระกูล หรืออาจกล่าวได้ว่า การทำบุญตักบาตรและถวายสำหรับควหาวนเป็นการแสดงฐานะทางสังคมของแต่ละครอบครัวสายตระกูล

ความเป็นหนึ่งเดียวและความเข้มแข็งของครอบครัวและสายตระกูลชาวมอญในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นการทำบุญที่รวมญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่น ต่างอำเภอ ต่างจังหวัดให้มารวมตัวกัน จัดแบ่งหน้าที่ในงานประเพณี โดยผู้ชายทำหน้าที่ช่วยชุมชนในการพายเรือพระสงฆ์ ส่วนผู้หญิงจัดเตรียมอาหารสำหรับจัดสำหรับควหาวน ทุกคนในครอบครัวจึงมีหน้าที่รับผิดชอบและได้ทำบุญร่วมกันได้รับประทานอาหารร่วมกัน เป็นการกระชับความสัมพันธ์ สร้างความเหนียวแน่นในหมู่เครือญาติครอบครัวและสายตระกูล

ภาพที่ 4 ผู้ชายในครอบครัวทำหน้าที่พายเรือให้พระสงฆ์
และการรับประทานอาหารร่วมกันของครอบครัวชาวมอญลาดกระบัง

2.2.2 ความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมอญลาดกระบัง

บทบาทด้านความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมอญลาดกระบัง ในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ แสดงออกด้วยการจัดแบ่งหน้าที่ในตำแหน่งงานต่าง ๆ และชาวบ้านทุกคนได้ร่วมแรงร่วมใจกันด้วยอย่างเต็มกำลังความสามารถ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ก่อนถึงวันงานประเพณี ผู้นำทางวัฒนธรรมอันประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในชุมชนจะร่วมประชุม ปรึกษาหารือและวางแผน การเตรียมงานประเพณี แบ่งหน้าที่ต่าง ๆ เตรียมการประชาสัมพันธ์ การรับจองสำหรับคาวหวาน การรับสมัครเรือพายพื้นบ้านการนิมนต์พระสงฆ์ และประชุมรายงานผลก่อนถึงวันงานประเพณี

ในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต้องระดมคนจำนวนมากเพื่อรับผิดชอบหน้าที่แต่ละฝ่ายร่วมกัน อาทิ กรรมการลำเลียงเรือ กรรมการพายเรือ และกรรมการจัดสรรพระสงฆ์ลงเรือ ซึ่งกรรมการพายเรือต้องใช้คนจำนวนมากเพื่อพายเรือให้พระสงฆ์ หน้าที่นี้เป็นของบุตรชายครอบครัวชาวมอญและมีทักษะความสามารถในการพายเรือเป็นอย่างดี กรรมการส่วนกลางในคลองทำหน้าที่ลำเลียงอาหารตักบาตร ลำเลียงดอกไม้ รับส่งประชาชน และดูแลความเรียบร้อยตลอดการตักบาตรและกรรมการเวทีกลางเพื่อประชาสัมพันธ์ติดต่อสอบถาม ต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ จัดพิธีเปิด-ปิดงานประเพณี เป็นต้น

จะเห็นว่า การจัดงานประเพณีในแต่ละปีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และชาวมอญในชุมชนต้องร่วมมือกันเป็นจำนวนมาก ด้วยจำนวนพระสงฆ์ จำนวนเรือที่มารับบิณฑบาต การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาตักบาตรและนักท่องเที่ยว การต้อนรับดูแลแขกผู้มีเกียรติ จึงเป็นประเพณีใหญ่ของชุมชนขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งไม่ได้และชาวมอญทุกชุมชนต้องร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว และอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมอญอันเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันเหล่านี้ เกิดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งเกิดจากสำนึกร่วมทางศาสนาและสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์

ภาพที่ 5 การประชุมเตรียมงานและหน้าที่กรรมการพายเรือให้พระสงฆ์

2.3 บทบาทสำคัญด้านทุนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้นด้วยการท่องเที่ยวแหล่งวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนในท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่นตน ทั้งนี้วัฒนธรรมที่นำมาเป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ นี้ ถือเป็น “ทุน” ที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เรียกได้ว่าเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่คนคิดขึ้น สร้างขึ้น สืบทอดด้วยการปฏิบัติและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้ (ปรมินทร์ จารูร, 2559, น.2) ทั้งนี้ชุมชนมอญลาดกระบังเป็นชุมชนมอญที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ถือปฏิบัติกันมายาวนาน ภายหลังจากสำนักงานเขตลาดกระบังได้เข้าร่วมในการจัดประเพณีและประชาสัมพันธ์เป็นประเพณีสำคัญของเขตลาดกระบัง ทำให้ประเพณีเป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้น โดยใช้คำว่า “ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” เป็นจุดขายของประเพณี

คำว่า “ทุนวัฒนธรรม” (Cultural Capital) เป็นแนวคิดที่รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ นักเศรษฐศาสตร์ไทยได้เสนอขึ้นเมื่อปี 2539 และอธิบายว่าหมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม โดยทุนวัฒนธรรมจะเติบโตโดยการเติบโตของสินค้าวัฒนธรรม คือ สินค้าและบริการที่วัฒนธรรมฝังตัวในสินค้าและบริการนั้น (รังสรรค์ ธนพรพันธุ์, 2546, น.28) ทุนวัฒนธรรมของชาวมอญลาดกระบังจึงเป็นประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ส่วนการนำทุนวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยว มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด (2555, น.60) อธิบายเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวของไทยพึ่งพิงการขายวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงวิถีกินอยู่ พักผ่อน สื่อความหมายวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือกำกับความสัมพันธ์ในสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีจึงเป็นทุนอย่างหนึ่งที่น่ามาต่อยอดสร้างรายได้ได้

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่ชุมชนสืบทอดและปฏิบัติต่อมา นัยหนึ่งเพื่อตอบสนองบริบทของการท่องเที่ยวและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนและภาครัฐ

2.3.1 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนมอญลาดกระบัง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังเป็น “ทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยว” ของชุมชนที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนและสัมผัสกับบรรยากาศของวัฒนธรรมการตักบาตรทางเรือริมน้ำซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนให้ข้อมูลว่า นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางเข้ามาพักค้างในชุมชน ทั้งรูปแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) และรีสอร์ทภายในชุมชน ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนหมุนเวียนได้” (ประนอม สวนมาลี, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2562)

ในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะแบ่งพื้นที่วัดเป็นบริเวณต่าง ๆ ที่น่าสนใจคือ การออกร้าน OTOP ของชุมชน เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า ทั้งสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ฯลฯ สินค้าที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากที่สุด คือ สไบมอญ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญซึ่งมีสวดลายหลากหลายจากการปักด้วยมือของกลุ่มสตรีชาวมอญในชุมชน บริเวณจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

บริเวณจำหน่ายชุดอาหารตักบาตร ดอกไม้ และน้ำดื่ม บริเวณจำหน่ายนกและปลา เพื่อปล่อยสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ซึ่งจะพบร้านค้าจำนวนมากทั่วบริเวณเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและผู้มาร่วมงาน

ภาพที่ 6 ร้านค้าชุมชนและผลไม้จากครอบครัวระย้า

นอกจากนี้พบการจำหน่ายสินค้าของครอบครัวที่นำผลผลิตในครอบครัวมาจำหน่ายและนำรายได้ทั้งหมดร่วมสมทบทุนในการทำบุญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังเช่น ครอบครัวระย้า (สมจิตร ระย้า, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2561) ทั้งนี้พบว่าเป็นการนำเสนอผลไม้และสวนผลไม้ของตนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวได้ลิ้มลองรสชาติในงานประเพณีแล้วต้องการไปเที่ยวชมสวนผลไม้และฟาร์มเมล่อน เพื่อซื้อเป็นของฝาก ทำให้ชื่อเสียงของสวนผลไม้ครอบครัวระย้าที่รู้จักผ่านการประชาสัมพันธ์และนำเสนอในงานประเพณี

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ในบริบทของการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอวัฒนธรรมวิถีชีวิต สินค้าและบริการทำให้ชุมชนเกิดรายได้หมุนเวียนสร้างมูลค่าให้สินค้าและบริการ รวมถึงเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการภายในชุมชนให้เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวเพื่อเดินทางมาสัมผัสวิถีชีวิตและพักผ่อน ในช่วงเวลาอื่น ๆ นอกเหนือจากช่วงเทศกาลงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

2.3.2 ประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือเป็นทุนวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้แก่ภาครัฐ

การท่องเที่ยวในงานประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือ มีแนวคิดเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยความร่วมมือจากฝ่ายพัฒนาชุมชนและสภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบังที่เข้ามา มีส่วนร่วม ในช่วงแรกโดยการจัดเตรียมสถานที่ ดูแลเรื่องความสะดวก อำนาจความสะดวก ด้านการจราจร และต่อมาจึงเริ่มด้านการประชาสัมพันธ์และงบประมาณ (รามัญ สาระพันธ์, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2561)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นที่รู้จักในฐานะประเพณีสำคัญของเขตลาดกระบัง และใช้คำว่า “ประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” เป็นจุดขายของสำนักงานเขตลาดกระบัง ประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือจึงเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากขึ้น ทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ร่วมสนับสนุนด้านงบประมาณและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในวงกว้าง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำนักวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และสื่อมวลชนทุกแขนงต่างให้ความสนใจ “ประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร” ของชาวมอญลาดกระบัง และในปัจจุบันยังได้รับการยกระดับการเสนอขึ้นทะเบียนด้าน “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2563”

ภาพที่ 7 คณะนักวิชาการวัฒนธรรมลงพื้นที่สัมภาษณ์
และจัดเก็บข้อมูลประเพณีตีบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่ตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐอีกประเพณีหนึ่ง ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครตามนโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ต้องการให้คนกรุงเทพฯ มีความภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักในสายตาของชาวต่างชาติ โดยการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมาปรับประยุกต์และสร้างความหมายใหม่เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวของรัฐและยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ภาครัฐอีกด้วย

2.4 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบัง

ชาวมอญลาดกระบังตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นชาวมอญที่อพยพมาจากพื้นที่อำเภอพระประแดงซึ่งเป็นเมืองมอญในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้พระราชทานให้เป็นเมืองของชาวมอญ และเมื่อชาวมอญอพยพไปอยู่ในแต่ละพื้นที่ของไทยมักจะไปมาหาสู่กันในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันรำลึกบรรพชนมอญซึ่งจะจัดขึ้นทุกปีหมุนเวียนไปในท้องถิ่นของชาวมอญ เป็นต้นด้วยชาวมอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสามัคคีเหนียวแน่นกันมาตั้งแต่อดีต มีความเคารพและรำลึกถึงบรรพบุรุษที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกันเสมอมา ดังเช่นชาวมอญลาดกระบังที่รักและเคารพเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอกในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่มีชาติพันธุ์มอญและเป็นผู้พระราชทานที่ดินเพื่อสร้างและทำนุบำรุงวัดสุทธาโภชน์วัดมอญในชุมชนมอญลาดกระบังแห่งนี้ ชาวมอญลาดกระบังจึงรักและเคารพเจ้าจอมมารดากลิ่นมาก ภายหลังได้สร้างตำหนักเพื่อเป็นอนุสาวรีย์ให้เจ้าจอมมารดากลิ่นไว้บริเวณหน้าวัดสุทธาโภชน์ รวมถึงจัดพิธีบวงสรวงสำหรับควหาวนให้เจ้าจอมมารดากลิ่นก่อนการเริ่มประเพณีพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงคำเรียกติดปากที่ใช้เรียกเจ้าจอมมารดากลิ่นว่า “ย่าจอม”

ภาพที่ 8 ตำนานเจ้าจอมมารตากลิ่น

การนำเรือของเจ้าจอมมารตากลิ่นบรรพบุรุษที่ชาวมอญลาคระบัง เคารพนับถือมายึดโยงกับประเพณีสำคัญในพระพุทธศาสนาเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างหนึ่งผ่านประเพณีของชาวมอญ เนื่องด้วยชาวมอญต้องการให้เกิดความเชื่อมโยงประเพณีในศาสนาเดียวกันทั้งของมอญและของไทยที่มีแนวคิดตรงกัน คือการทำบุญตักบาตรในวันออกพรรษา

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในหลายพื้นที่ อาทิ ปทุมธานี นนทบุรี เป็นต้น ซึ่งแต่ละพื้นที่ล้วนแล้วแต่มีชาวมอญเป็นเจ้าของวัฒนธรรมทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีของชาวมอญ และสิ่งที่ทำให้ชาวมอญลาคระบังเป็นที่รู้จักในวงกว้างนั้นเพราะเป็นชาวมอญกลุ่มเดียวในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่ยังคงรักษาและสืบต่อถึงปัจจุบัน โดยจากการค้นคว้าข้อมูลพบชาวมอญลาคระบังเพียงแห่งเดียวเท่านั้นในกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 9 พิธีเปิดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

อาจกล่าวได้ว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบังมีนัยยะของการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพื่อแสดงอัตลักษณ์ การมีตัวตนของชาติพันธุ์ขึ้นในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม อนึ่งการแสดงควมมีตัวตนของชาติพันธุ์นี้เพื่อแสดงอัตลักษณ์ด้านประเพณี การมีอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ รวมถึงลดความแปลกแยกในความต่างของชาติพันธุ์ ทำให้ชาวมอญสามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนด้านต่าง ๆ อาทิ การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรมประเพณีและอาหารมอญในพื้นที่ของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การที่เจ้าหน้าที่ แยกผู้มีเกียรติจากภาครัฐเข้าร่วมงานประเพณีเป็นประธานในพิธีเปิด-ปิดงานประเพณี การร่วมสนับสนุนการจัดงานทั้งด้านการประชาสัมพันธ์และงบประมาณจากทางภาครัฐและหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ทำให้เห็นลักษณะของการยอมรับประเพณีของชาวมอญในพื้นที่ลาดกระบังอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผล

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม (1965) เป็นแนวทางพบว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน ด้วยมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดและสร้างสรรค์ประเพณีในพระพุทธศาสนา บทบาทด้านความเป็นหนึ่งเดียวและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนมอญลาดกระบัง

ทั้งในระดับครอบครัวสายตระกูลและระดับชุมชน บทบาทสำคัญด้านทุนวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและภาครัฐ และบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์ของชุมชนมอญลาดกระบัง

อภิปรายผล

บทบาทของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวมอญลาดกระบัง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการศึกษาบทบาทหน้าที่ (Four Functions of Folklore) ของวิลเลียม บาสคอม (1965) เป็นแนวทางแสดงให้เห็นว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมีบทบาท ต่อสังคมชาวมอญลาดกระบังด้วยเป็นประเพณีการทำบุญในพุทธศาสนาที่ชาวมอญปฏิบัติ สืบต่อมาอย่างเคร่งครัดและเป็นประเพณีที่แสดงความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนมอญ ลาดกระบัง เด่นชัดที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิรักษ์กุล เกษมผลกุล (2547) เรื่อง เพลงบอกบุญ จังหวัดตราด: กลวิธีโน้มน้าวใจและบทบาทต่อสังคม ที่มีบทบาท ในด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคม บทบาทด้านการให้ความหวัง เพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดแคลน บทบาทด้านการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บทบาท ด้านการเป็นสื่อพื้นบ้านและบทบาทด้านการให้ความบันเทิง และงานวิจัยในพื้นที่ชุมชน มอญลาดกระบังของนามนธ์ อุดมรัตน์ (2554) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเสียดคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าประชาชนเสียดคลองมอญ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือโดยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537- 2549 มีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น ต่อมาภายหลังปี พ.ศ. 2550 - ปัจจุบัน เข้าร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญซึ่งการมีส่วนร่วม ของชาวมอญในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือนี้จะนำไปสู่การอนุรักษ์ประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้งานวิจัยพื้นที่ชุมชนมอญดังกล่าว ยังสัมพันธ์กับงานวิจัยพื้นที่ชุมชนมอญพื้นที่อื่นๆ โดยฉัตรประวีณ ศรีทรัพย์ (2537) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและการอ้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มอญ: ศึกษากรณีชุมชนมอญบ้านลัดเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทของสังคมไทยที่เป็น

ไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวมอญเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านต่างๆ แต่ในขณะเดียวกัน ชาวมอญก็ยังคงไว้ซึ่งความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญในสังคมไทย โดยสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มไว้ ได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม สตรียกูล ฦ อยุธยา (2542) ศึกษาเรื่อง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ชาวมอญในหมู่บ้านเจดีย์ทอง มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาสู่สังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้แบบแผนการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ส่วนประเพณีทางศาสนา มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เนื่องจากคนในหมู่บ้านมีเจดีย์สำคัญ เป็นที่เคารพสักการะของชาวมอญในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียง และการมีผู้นำชุมชนที่เคร่งครัดในด้านศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือกับท้องถิ่นอื่นในประเทศไทยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ทักษะร่วมหรือลักษณะต่าง การสืบทอด การปรับเปลี่ยนในชาติพันธุ์เดียวกันหรือต่างชาติพันธุ์ อันจะทำให้เกิดความรู้ที่กว้างขวางต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2551). สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 33. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ณัฐประวีณ ศรีทรัพย์. (2537). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ : ศึกษากรณีชุมชนมอญบ้านลัดกระด ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นวมณต์ อุดมรัตน์. (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ประนอม สวนมาลี. (2561, 20 ตุลาคม). ชาวมอญผู้ประกอบการรีสอร์ทในชุมชนมอญ [บทสัมภาษณ์].
- ปราณีต อดงค์. (2562, 20 ตุลาคม). ครูชำนาญการพิเศษและผู้เชี่ยวชาญด้านมอญลาดกระบัง [บทสัมภาษณ์].
- ปรมิษฐ์ จารูวร. (2559). *คติชนกับการท่องเที่ยว : หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- แปลก สนธิรักษ์. (2523). *พิธีกรรมและประเพณี (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พัลลภ สุริยกุล ณ อยุธยา. (2542). *เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวมอญ : ศึกษากรณีหมู่บ้านเจดีย์ทอง ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2555). *การท่องเที่ยวไทยจากนโยบายสู่รากหญ้า (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. เชียงใหม่: สถาบันนโยบายสาธารณะ.
- รังสรรค์ ธนพรพันธุ์. (2546). *ทุนวัฒนธรรม : วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รามัญ สาระพันธ์. (2561, 28 ตุลาคม). ประธานชุมชนเสียบคลองมอญ [บทสัมภาษณ์].
- รามัญ สาระพันธ์. (2562, 20 ตุลาคม). ประธานชุมชนเสียบคลองมอญ [บทสัมภาษณ์].
- ศิริภาพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน- นิทานพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมจิตร์ ระย้า. (2561, 28 ตุลาคม). ชาวมอญเจ้าของสวนผลไม้ระย้า [บทสัมภาษณ์].
- อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. (2547). *เพลงบอกบุญ จังหวัดตราด : กลวิธีโน้มน้าวใจและบทบาทต่อสังคม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อานนท์ เพ็ชรน้อย. (2562, 20 ตุลาคม). กรรมการพิธีสงฆ์ [บทสัมภาษณ์].
- อดงค์ บรรจุน . (2550). *หญิงมอญ อำนาจและราชสำนัก*. กรุงเทพฯ: มติชน.